

סימן יד

ברכת הגומל לאחר קבלת טיפול להתקף אלרגי

(או"ח סי' רי"ט סע' א')

פתיחה

נשאלתי באדם "אלרגי" לכמה מאכלים, והדבר ידוע שאם אכל או נגע בהם, הוא נכנס למצב של סכנה, ואם לא יקבל טיפול מתאים בהקדם, הוא עלול ח"ו למות בתוך כמה שעות. ואיש זה דואג שיהיה עמו בקרבת מקום מזרק, ובעת התקף "אלרגיה", הוא מזריק לעצמו זריקה מתאימה, והכל בא על מקומו בשלום. ואחר ההתקף והזרקת הזריקה, בא השואל לשאול האם יברך ברכת הגומל, או לא.

ולפענ"ד פשוט שיש לברך הגומל בנד"ד^א, שהרי היה בסכנה גמורה. ואף שלא "נפל למשכב", מ"מ היה גרוע מזה ב"מ, שהרי היה בסכנה גמורה. ואין הנפילה למשכב סיבה לחולי שגורם הברכה, אלא סימן לחולי חזק, שמסתמא מי שנפל למשכב, הרי הוא בגדר חולי גדול, וכ"ש בנד"ד שהוא חולי אנוש. והגם שיש לו רפואה ידועה למכתו ורפואתו זמינה ת"ל, מ"מ אין זה מגרע את הגדרתו כ"חולה" (שיש בו סכנה), ולכן ברור לפענ"ד שיש לו לברך הגומל, ואין לך "עלה לגרדום" גדול מזה (ראה לקמן).

התקף אלרגי אינו מדרכו של עולם

כמובן, אף שאם לא היה שותה היה עלול להסתכן. והחילוק פשוט, שצמא זהו דרכו של עולם, שהצמא שותה מים לצמאו, וממשיך בחייו, ואין כאן שום כניסה למצב של "סכנה". אך ברור שאין דרכו

והנה זה ברור, שאין לדמות כי הוא זה את נד"ד, למי שהיה צמא ושתה מים להרוות צמאונו, שאינו מברך הגומל,

א. והנה אפילו אם אותו אדם פשע כשאכל מאתו מאכל, והביא עצמו לידי סכנה, אפ"ה קי"ל

שכל חולה שעולה למטה מחמת אותו חולי, כשעומד צריך לברך. שכל שעולה למטה, כעולה לגרדום לידון, שאומרין לו הבא ראייה והפטר. ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע ובא מזמן לזמן, ובין שאינו קבוע. ואדרבה, כל שהוא קבוע, הוא יותר חזק. ואע"פ שנעשה לו נס פעמים רבות וניצל ממנו, מן השמים רחמוהו, ולא כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא" ע"כ.

יש לברך הגומל גם בחולי קבוע שיש רפואה ידועה למכתו

זכ"פ מרן השו"ע (בסי' רי"ט סע' ח') וכתב "בכל חולי צריך לברך, אפילו אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל, אלא כל שעלה למטה וירד, מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום (פירוש, מעלות שעושין דיינים לשבת כשדנין) לידון. ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע ובא מזמן לזמן, ובין שאינו קבוע" עכ"ל השו"ע. הרי שעיקר עניין "עלה למיטה", היינו שדומה הוא ל"עלה לגרדום". וע"ע בכה"ח (אות מ"ג ובאות מ"ה) שבכל חולי מברך, וה"ה בחולי קבוע, וכמבואר ברשב"א הנ"ל.

וא"כ, זה השואל בנד"ד, ודאי "עלה לגרדום", שהרי היה במצב של סכנה גדולה ומרה. ואף שרפואתו בדוקה וידועה ומזומנת², כבר כתב הרשב"א

של עולם, שאדם אוכל מאכל מסויים, וכמעט נפטר לבית עולמו (ואף שאיש זה דרכו בכך). ואדרבה, נד"ד דמי לאוכל או שותה סם המוות ורעל, או למי שהוכש ע"י נחש ארסי וכד', שעליו למהר לבית החולים כדי לקבל טיפול מתאים להציל חייו, ופשוט שיש לברך הגומל בכה"ג (כדלקמן) אף שרפואתו ידועה ומצויה בבית החולים. והכא נמי בנד"ד כן הוא ממש, אף שרפואתו זמינה. ואף שרפואתו מצויה יותר מרפואת המוכש שצריך למהר לבית החולים, אין בזה כלום. ועתה נבאר יותר דין זה בס"ד.

דעת הרמב"ן הרשב"א והב"י שכל חולה צריך לברך ודין חולה שיש בו סכנה

והנה כתב מרן הב"י (או"ח סי' רי"ט סע' ו' ז') וז"ל "ומינה למד רבינו דחולה ונתרפא, בכל חולי קאמר. ואפשר דהרמב"ן גרסינן בנו"ן, שכ"כ בספר תורת האדם (שער המיחוש ענין הרפואה) דלאו דוקא בחולי שיש בו סכנה, ולא במכה של חלל דוקא, אלא כל שעלה למטה וירד, צריך להודות, שדומה כמי שהעלוהו לגרדום לידון (שבת ל"ב ע"א) עכ"ל הב"י. הרי שכל חולה שנפל למשכב, דמי ל"עלה לגרדום".

וכיוצ"ב כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' פ"ב) וז"ל "כך נראין הדברים,

דיברך, כמבואר בשו"ת יחיה דעת (ח"ד סי' י"ד), ובספרו חזו"ע ברכות (עמ' שע"ד), וע"ע בספרי דברי עני (ברכות ח"א עמ' שס"ו).

ב. ואמנם יש לדון היכן עובר הגבול. לדוגמא, הנה ידוע שיש חולים הסובלים מסוכרת, ואחר

סע' ח'י), מ"מ בנד"ד הרי בודאי שיש בחולי זה סכנה, וכאמור.

**עלה למיטה בא לאפוקי ממחוש
בעלמא אך חולה מסוכן א"צ
שיעלה למיטה**

ועי"ש בכה"ח (אות מ"ד), שמוכח מדבריו שמש"כ השו"ע (בסע'

"ואע"פ שנעשה לו נס פעמים רבות וניצל ממנו, מן השמים רחמוהו, ולא כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא", וכן הוא ממש בנד"ד, וק"ו.

ואפילו למנהג בני אשכנז שאינם מברכים הגומל בכל חולי אלא בחולי של סכנה, כגון מכה של חלל (רמ"א סי' רי"ט

שאוכלים, יש להם מזרק אינסולין וכד', הנועד לאזן את רמת הסוכר בדם, והדבר ידוע שאם לא יאזנו את רמת הסוכר, יסתכנו, וכך הם חיים במשך שנים רבות. וכי נאמר שיברכו הגומל אחר כל הזרקת אינסולין, זה ודאי אינו. וכמו"כ יש לדון במי שעבר התקף אסטמה, ולקח משאף, האם יברך. ואמנם אף שבאמת צ"ע להגדיר גבול ברור בכ"ז, מ"מ לענ"ד התקף אלרגיה ודאי גרע ממי שאינו בהתקף ורק צריך לשמור על איזון סוכרת. כ"נ לענ"ד.

ושוב חשבתי שגדר הדבר ברור, והוא, שאם האדם כמעט היה בסכנה, אין לו לברך הגומל, וכגון שהיה צמא מאד, ואם לא היה שותה, היה מתעלף, בכל כה"ג לא יברך, כיון שסו"ס לא הגיע לסכנה כלל אף שהיה קרוב לה מאד. אך אם התעלף מחמת חוסר נוזלים וכד', כיון שסו"ס היה בסכנה, יש לו לברך הגומל, וכן כל כיוצ"ב. ולפי חילוק זה נביא דוגמא בנד"ד, ונראה שאם האדם כמעט אכל מאכל שהוא אלרגי אליו, ודאי לא יברך, שסו"ס לא נכנס למצב של סכנה כלל. אך אם כבר אכל ממנו והסתכן, ודאי יברך אף שרפואתו זמינה, דסו"ס הגיע למצב של סכנה ודמי ממש ל"עלה לגרדום". ובאמת שאף העולם מתייחס כך למצבים של סכנה, שהכל תלוי האם האדם היה בפועל בסכנה, או שרק היה קרוב אליה, כ"נ פשוט לענ"ד, ותו לא מידי.

ג. ואף שכתב הרשב"א "מתרחיש ניסא", ואין הצלת זה החולה שבנד"ד בגדר "נס", שכך הוא הטבע טבעו של עולם, מ"מ גם רפואת החולה שבנידון הרשב"א אין זה "נס" היוצא מגדר הטבע, ואפ"ה קאמר הרשב"א "ולאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא". ואפשר שהדברים מגיעים לדברי רבו הרמב"ן המפורסמים בפירושו על התורה (שמות פרק י"ג) "ומן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כלה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם" ע"כ. ודו"ק בזה.

ד. וע' בחזו"ע ברכות (עמ' שע"א בהערה כ"ג, ובעמ' שע"ד הערה כ"ה) שלדעת רוב הראשונים יש לברך בכל חולי, וא"צ סכנה, וכהכרעת מרן השו"ע (והיא סברא אמצעית בסוגיה, ראה בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תקע"ב). וע' בספרי דברי עני (ברכות ח"א עמ' ש"ס), ואכמ"ל.

פסק היחזה דעת שבחולי של סכנה מברך אפילו לא נפל למיטה

ושוב ראיתי למרן הראש"ל זצ"ל בשו"ת יחזה דעת (ח"ד סי' י"ד בהערה) ובחזו"ע טו"ב וברכות (עמ' שע"ג) שכתב וז"ל "והנה בשו"ת שדה הארץ (ח"ג או"ח סי' י") נשאל על מה שנהגו שמי שחלה בעיניו ונתרפא אינו מברך הגומל, האם אין זה מנהג בטעות, שהרי חולה עיניים חולה שיש בו סכנה הוא לענין שבת, כמו שכתב מרן השו"ע (או"ח סי' שכ"ח סע' ט). והשיב, גם בעיני יפלא, ולכאורה בודאי מנהג בטעות הוא, אבל שוב מצאתי סעד למנהג ממה שכתב הגהות מיימוני בשם רבינו יוסף, שדוקא חולה שנפל למשכב וכו', וכן כתב הטור, וכן ס"ל למרן הלכה למעשה, שהרי כתב שכל שעלה למיטה וירד מברך, ומוכח שחולה עיניים אין צריך לברך, אע"פ שהוא מסוכן. ואנו אין לנו אלא דברי מרן וכו'. עכת"ד. ותמיהני, שהמעין ישר יחזו פנימו שלא בא מרן למעט, אלא להוסיף, שאפילו חולה שאין בו סכנה, צריך לברך אם עלה למיטה וירד, אבל אם היה חולה שיש בו סכנה, אפילו לא עלה למיטה צריך לברך, וכן יש להסביר בכונת רבינו יוסף. (וע' בשדה הארץ ח"ג סי' ז' בד"ה ומ"מ. וי"ל ע"ד). שוב ראיתי בספר בירך את אברהם (סי' נ"ט דף צ"א סוף ע"א), שהעיר לנכון בזה על השדה הארץ הנ"ל. ע"ש. ולכן נראה לי להלכה ולמעשה, שחולה עיניים שנחשב שיש בו סכנה

"עלה למיטה", בא לאפוקי רק ממי שחש בראשו או חש במעיו וכד', שאינו בגדר "חולה" כלל, ולאפוקי מדעת הערוך (ערך ארבע) שסובר שיש לברך אף בכה"ג, ובזה קאמר השו"ע "עלה למיטה", דהעיקר לדינא כדעת הר"ר יוסף שהובא שם בטור, שצריך "חולי" ממש. עכת"ד. ומשמע להדיא דלא בא לאפוקי מחולה מסוכן שלא נפל למשכב, שבזה פשוט שמברך, וא"צ דווקא "נפל למשכב", ופשוט. שאין המשכב עיקר אלא דרגת החולי.

יש לברך בנד"ד אף לדעת הט"ז שהצריך חולי של ג' ימים

ומה שהצריך הט"ז (סק"ה) שהחולי יהיה שלושה ימים, מלבד מה שיש לדון בדבריו שמסתימת כל הראשונים והשו"ע לא נראה כדבריו, וכפי שכתבתי בס"ד בספרי דברי עני (ברכות ח"א עמ' שס"א והלאה. ומרן הראש"ל זצ"ל בספרו חזו"ע טו"ב וברכות עמ' שע"ב שע"ג דחה דברי הט"ז מההלכה, וע"ע למור"ר בשו"ת אורחותותך למדני ח"ג סי' י"ד, וח"ד סי' ל'), עוד בה, שהביאור הלכה (סע' ח' ד"ה כגון) והכה"ח (אות מ"ו) כתבו, שדין הט"ז נכון רק למנהג אשכנז, אבל לסברת מרן ז"ל אין צריך שלושה ימים, אלא כל שעלה למיטה מחמת חולי וירד ממנה צריך לברך" (לשון הכה"ח שם). וכאמור, בנד"ד שהוא חולי מסוכן, לכו"ע (אף לרמ"א) מברך, אף שלא נפל למשכב.

היה בסכנה גמורה, ות"ל ניצול ממנה יהיה באופן שיהיה, עליו להודות בשם ומלכות.

ספקו של הדברי נחמיה במי שנתקע עצם בגרונו ושגם הוא יודה לברך בנד"ד

וע' בכה"ח (בסי' רי"ט אות י') שכתב בשם שו"ת דברי נחמיה (או"ח סי' י"ד), והביאו בקיצור נמרץ השד"ח, אס"ד ברכות סי' ב' אות י"ד, שיש להסתפק במי שנתחב לו עצם בגרונו וניצל, האם יברך הגומל, וכתב על זה הכה"ח "על כן יש לו לברך בלא שם ומלכות" (ועיי"ש בכה"ח עוד מש"כ בשם הרדב"ז בח"ג סי' תקע"ב במי שנפל מהסולם). עכת"ד.

ולפענ"ד, אי בדידי הוי תליא ואם הכרעת תלמיד מכרעת, פשיטא לי שיש לברך אף בכה"ג, דסו"ס היה מסוכן בכריאותו וניצול, ולא גרע מכל "חולה" אחר. ולא דמי לשאר הצלות שנחלקו בהם הפוסקים האם מברכים בהם הגומל (ע' בסי' רי"ח סע' ט' ובמשנ"ב שם ס"ק ל"א, ובסי' רי"ט סע' ט' בשו"ע), "כגון שנפל עליו כותל, או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו, או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו, או אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה", שכל אלו המאורעות, לא היתה בהם סכנה בריאותית, אלא סכנה אחרת. אך מי

לענין לחלל עליו שבת (באופן המבואר בסי' שכ"ח סע' ט'), אפילו לא עלה למיטה, צריך לברך הגומל כשיתרפא" וכו' עכ"ל. הרי להדיא כפי שכתבתי, דכל שהחולה "מסוכן", א"צ שיפול למיטה בדווקא. והכא נמי כן הוא ממש בנד"ד, שאף שלא עלה למיטה, חייב לברך הגומל בשם ומלכות.

פסק הלב חיים שמי ששתה סם המוות והרופאים ריפאוהו מברך הגומל

ועוד כתב הכה"ח שם (אות מ"ח) בשם הגאון מהר"ח פלאג'י בשו"ת לב חיים (ח"ג סי' נ"ג) וז"ל "מי ששתה סם המוות ונסתכן, והשתדלו עמו הרופאים הרבה מאד ועלתה לו ארוכה ועמד על בוריו, חייב לברך הגומל" ע"כ. והכא נמי בנד"ד, שהזריקה היא כמו השתדלות הרופאים, וחייב לברך הגומל. ואין לחלק בזה שכאן התרופה מזומנת, שא"כ, נתן דבריך לשיעורין, והרי רוב המחלות כיום, ת"ל התרופה מזומנת בבית החולים וידועה, ומהו הגבול בזה, וכי מי שדר סמוך לבית החולים והתאשפז במהירות וקיבל מיד אנטיביוטיקה, פטור מלברך, זה ודאי שאינו. ובלא"ה, היו דברים מעולם שהזריקה נעלמה ואבדה והתקלקלה או לא הועילה וכיוצ"ב, ולא כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא" כדכתב הרשב"א. ולכן הדבר ברור שאחר שהאדם

שנתקע לו עצם בגרון, הרי הוא ממש כ"חולה", שהעצם פוצעת אותו בגרונו ומקשה עליו לנשום וכו', ודמי ממש לשאר ענייני "חולי", משא"כ אריה שבא לטורפו, שאין זה בכלל "חולי" כלל. (ואה"נ שאם האריה פצע אותו ונפל למשכב, ודאי יברך כשיבריא מדין "חולה" שנתרפא). כן היה נראה לענ"ד, ודלא כהדברי נחמיה שהסתפק בזה.

ולפענ"ד י"ל, דבנד"ד אף הדברי נחמיה יודה לברך, דודאי הוי בגדר "חולי" גמור וכמבואר, ולא דמי למי שנתחב לו עצם בגרונו, שבאמת יש קצת סברא לומר שאין על מצב זה שם "חולי" (ולענ"ד אף זה הוי בכלל "חולי" וכנ"ל). משא"כ בהתקף אלרגיה, שהוא ודאי "חולי" גמור ולכו"ע מברך, כ"נ לענ"ד בס"ד.

והנה הרב דברי נחמיה כתב שם בסו"ד "אמנם בעצם בגרון דנד"ד שי"ל דבכה"ג חשיב שהיה בצרה ויצא ממנה, וצ"ע למעשה". וראיתי כל אריכות דבריו שם, ולא כ"כ ברור מהו תוכן ספיקו, ואחר העיון משמע לי שמקום הספק שלו הוא, האם דבר זה דנתקע לו עצם בגרון נידון כ"חולי", ולפי"ז פשוט שמברך (אף שלא נפל למשכב, שהרי נסתכן), או דאין זה בכלל חולי אלא בכלל "צרה", שנחלקו בזה הראשונים (כמבואר בשו"ע סי' רי"ט סע' ט') ואין לברך דסב"ל. כך נראה ביאור דבריו.

ואחר שדיברתי בשאלה זו עם חבריי שליט"א, כן הסכימו לדינא שיש לברך בנד"ד. ומי שירצה לחוש חשש בעלמא, ישמע הברכה מאדם אחר שמברך. אך באמת א"צ לזה לפענ"ד אלא יברך בעצמו. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ב סי' י"ח).

ושוב שלחתי כל האמור למו"ר הגאון הרב אורחותיך למדני שליט"א, וכתב אלי תשובה בדין זה, והסכים עימי שיש לברך בשם ומלכות, דכל שהיה בסכנה, א"צ "עלה למיטה", וששתי בדבריו.